

# EUROOPA KOHTU OTSUS

28. veebruar 1991\*

Konkurents – Õlletarnelepingud – Mõju ühendusesisese kaubavahetusele – Grupierand –  
Siseriiklike kohtute pädevus

Kohtuasjas C-234/89,

mille esemeks on Euroopa Kohtule EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Oberlandesgericht Frankfurt am Main'i (Saksamaa Liitvabariik) esitatud taotlus, millega soovitakse saada nimetatud kohtus pooleli olevas vaidluses järgmiste poolte vahel:

**Stergios Delimitis**

ja

**Henninger Bräu AG,**

eelotsust EMÜ asutamislepingu artikli 85 ja komisjoni 22. juuni 1983. aasta määruse (EMÜ) nr 1984/83 (asutamislepingu artikli 85 lõike 3 kohaldamise kohta ainuõigusliku ostukokkuleppe liikide suhtes) (EÜT L 173, lk 5, parandatud EÜT 1984, L 79, lk 38) tõlgendamise kohta.

## EUROOPA KOHUS,

koosseisus: president O. Due, kodade esimehed G. F. Mancini, T. F. O'Higgins, J. C. Moitinho de Almeida ja M. Díez de Velasco, kohtunikud F. A. Schockweiler, F. Grévisse, M. Zuleeg ja P. J. G. Kapteyn,

kohtujurist: W. Van Gerven,

kohtusekretär: peaametnik H. A. Rühl,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

- Stergios Delimitis, esindaja: advokaat Hans Thieme, Maini-äärne Frankfurt;

- Henninger Bräu AG, esindaja: advokaat Gerd Becht, Maini-äärne Frankfurt;

- Prantsuse valitsus, esindajad: välisministeeriumi õigusosakonna talituse juhataja Edwige Belliard ja sama ministeeriumi välisasjade sekretär Marc Giacomini;

---

\* Kohtumenetluse keel: saksa.

- komisjon, esindaja: õigusnõunik Norbert Koch,

arvestades kohtuistungil ettekannet,

kuulanud 20. juuni 1990. aasta kohtuistungil ära suulised märkused, mille esitasid: Stergios Delimitis, Henninger Bräu AG, esindaja: advokaat Frank Montag, Köln, ja komisjon,

kuulanud 11. oktoobri 1990. aasta kohtuistungil ära kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

### **otsuse**

1. Oberlandesgericht Frankfurt am Main esitas 13. juuli 1989. aasta taotlusega, mis saabus Euroopa Kohtu kantseleisse sama aasta 27. juulil, EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel mitu eelotsuse küsimust EMÜ asutamislepingu artikli 85 ja komisjoni 22. juuni 1983. aasta määruse (EMÜ) nr 1984/83 (asutamislepingu artikli 85 lõike 3 kohaldamise kohta ainuõigusliku ostukokkuleppe liikide suhtes) (EÜT L 173, lk 5, mida on parandatud EÜT-ga 1984 L 79, lk 38) tõlgendamise kohta.

2. Need küsimused kerkisid esile hr. Stergios Delimitis'e, kellel varem oli luba Maini-äärses Frankfurdis asuvates ruumides müüa ja pakkuda klientidele jooke (edaspidi "õllemüüja") ja samas linnas asuva õlletehase Henninger Bräu AG (edaspidi "õlletehas") vahelise vaidluse raames. Vaidlus puudutab rahasummat, mida õlletehas õllemüüjalt nendevahelise 14. mail 1985 sõlmitud lepingu viimase soovil lõpetamise eest nõudis.

3. Selle lepingu punkti 1 järgi rentis õlletehas õllemüüjale ruume. Lepingu punkt 6 kohustas õllemüüjat hankima vaadi-, pudeli- ja purgiõlut õlletehaselt ning mittealkohoolseid jooke õlletehase tütarettevõtjatelt. Asjaomased tootevalikud määrati kindlaks õlletehase ja selle tütarettevõtjate kehtivate hinnakirjade alusel. Õllemüüjal oli lubatud sellest hoolimata osta õlut ja mittealkohoolseid jooke, mida pakuvad teistes liikmesriikides asuvad ettevõtjad.

4. Punkti 6 alusel pidi õllemüüja ostma aastas minimaalselt 132 hektoliitrit õlut. Kui ta oleks ostnud vähem, oleks ta olnud kohustatud maksma kohustuse mittenõuetekohase täitmise eest leppetrahvi.

5. Õllemüüja lõpetas lepingu 31. detsembril 1986. Õlletehas oli seisukohal, et viimane võlgneb talle veel 6032.15 Saksa marga suuruse summa, mis hõlmab üüri, leppetrahvi minimaalse ostukoguse kohustuse mittetäitmise eest ja mitmesuguseid muid kulusid. Õlletehas arvas nimetatud summa maha õllemüüja poolt makstud üürniku tagatisrahast.

6. Õllemüüja vaidlustas õlletehase tehtud mahaarvamise ja algatas tema vastu menetluse Landgericht Frankfurt am Main'is nõudes mahaarvatud summa tagasimaksmist. Oma hagi põhjendamiseks väitis ta muuhulgas, et kokkulepe on EMÜ asutamislepingu artikli 85

lõike 2 järgi tühine. Landgericht jättis oma 10. veebruari 1988. aasta otsusega hagi rahuldamata. Ta leidis, et kokkulepe ei mõjuta liikmesriikidevahelist kaubandust artikli 85 lõike 1 tähenduses eelkõige põhjendusel, et see jättis õllemüüjale õiguse hankida kaupa teistes liikmesriikides ning seetõttu ei omanud Landgericht'i arvates tähtsust asjaolu, et kõnesolev kokkulepe ei vastanud grupierandi suhtes eespool nimetatud määruses nr 1984/83 ettenähtud tingimustele.

7. Õllemüüja esitas Landgericht'i otsuse peale apellatsioonkaebuse Oberlandesgericht Frankfurt am Main'ile, kes leidis, et on vajalik küsida Euroopa Kohtult eelotsust õlletarnelepingute kokkusobivuse kohta ühenduse konkurentsieeskirjadega, ning esitas sellest tulenevalt viimasele järgmised eelotsuse küsimused:

“A. 1. Kas niisugune üksikisikute vaheline õlletarneleping, nagu käesoleva kohtuasja poolte vahel oli sõlmitud ja mis sisaldab ainuõiguslikku ostukokkulepet, võib märgatavalt mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõike 1 tähenduses, põhjusel, et see moodustab liikmesriigis osa samasuguste õlletarnelepingute “kogumist”, ükskõik missugune ka ei oleks asjaomane õlletehas, ning lähtudes selle lepingute kogumi mõjudest turule hinnatakse riikidevahelise kaubanduse kahjustamise võimalust.

2. Kui vastus 1. küsimusele on jaatav, siis:

kui suur peab olema seotud õllemüügikohtade osakaal liikmesriigis, et see riikidevahelist kaubandust märgatavalt mõjutaks? Kas selleks piisab, kui seotud õllemüügikohtade osakaal on ligikaudu 60%, nagu leidis Euroopa Ühenduste Komisjon Saksamaa Liitvabariigi puhul?

3. Kui vastus 1. küsimusele on eitav, siis:

kas asjaomaste tingimuste uurimisega on võimalik kindlaks teha kõikide Saksamaa Liitvabariigis sõlmitud ainuõiguslikku ostukohustust sisaldavate klauslite kumulatiivseid mõjusid turule ja/või seda, kuidas lepingute võrgustik tervikuna seda mõjutab? Kui jah, siis millised on niisuguse uurimise korral määravad kriteeriumid ja kas järgmistel aspektidel on eriline tähtsus:

- õlletehase suurus, kes sõlmib õllemüügikohti siduvaid lepinguid;
- üksiku lepingu esemeks olev müügimaht;
- samalaadsete lepingute “kogumist” tulenev müügimaht;
- olemasolevate kohustavate lepingute arv, nende kestvus ja müügimaht ning nende osatähtsus võrreldes kohustustega mitte seotud müüjate müügimahuga;
- lepinguline kohustus, mille on õllemüüjale pannud õlletehas, jookide tarnija või üürileandja üürilepingu raames;

- siduvatest kokkulepetest sõltumatute hulgimüüjate poolt joogikohtadele tarnitud kauba maht;
- klauslite kohaldatavus välismaistele tootjatele;
- seotud õllemüügikohtade tihedus konkreetsetes geograafilistes piirkondades;
- võrdlus müügiga väljaspool joogikohti ja müügisuunad selles sektoris;
- võimalus avada või osta muid uusi õllemüügikohti?

4. Kui vastus 1. või 3. küsimusele on jaatav, siis:

kas õlleostuleping, mis lubab selgesõnaliselt õllemüüjal teistest liikmesriikidest pärit õlut osta (ligipääsuklausel) ei saa põhimõtteliselt mõjutada riikidevahelist kaubandust või sõltub see osaliselt ka sellest, kas ja millises ulatuses on kokkulepitud minimaalne ostukogus ning õllemüüjale jäetud õigustest (kahjutasu, lepingu lõpetamine jne.) väiksema koguse ostmise korral?

B. 1. Kas grupierandit käsitleva määruse (EMÜ) nr 1984/83 artiklis 1 ja artikli 6 lõikes 1 kehtestatud tingimused on täidetud, kui ostukohustuse esemeks olevad joogid ei ole loetletud lepingu tekstis, vaid on lepitud kokku, et tootevalik sõltub õlletehase kehtivast hinnakirjast, mida aeg-ajalt muudetakse?

2. Kas määrus (EMÜ) nr 1984/83 jätab õlleostulepingu tervikuna EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõike 1 kohaldamisalast välja juhul, nagu võib järeldada selle artikli 2 lõike 1 põhjal koos teatise komisjoni 22. juuni 1963. aasta määruste (EMÜ) nr 1983/83 ja (EMÜ) nr 1984/83 kohta punktiga 17, kui see kokkulepe sisaldab mittealkohoolsete jookide ostmise kohustust, aga ei sisalda soodsamaid tingimusi määruse (EMÜ) nr 1984/83 artikli 8 lõike 2 punkti b tähenduses, või toob see vastavalt EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõikele 2 kaasa ainult selle konkreetsele ostukohustuse tühisuse, sest eraldi võttes on selline kohustus määruse (EMÜ) nr 1984/83 artikli 2 lõike 1 järgi lubatav?

C. Kas õlleostuleping, mis kuulub EMÜ asutamislepingu artikli 85 kohaldamisalasse ega vasta grupierandeid käsitlevas määruses (EMÜ) nr 1984/83 sätestatud tingimustele, eeldab alati spetsiifilist erandit või on siseriiklikul kohtul õigus tunnistada see leping kehtivaks juhul, kui on tegemist eelnimetatud regulatsioonist väheolulise kõrvalekaldumisega?

8. Põhikohtuasjas lahendada tuleva vaidluse õigusliku raamistiku ja tausta, menetluse käigu ja Euroopa Kohtule esitatud kirjalike märkuste ulatuslikum kirjeldus on esitatud kohtuistungis ettekandes. Sellest toimikus olevast teabest tuuakse allpool ära ainult nii palju, kui on vaja Euroopa Kohtu arutluskäigu esitamiseks.

9. Oma punktis A toodud kolme esimese küsimusega tahab eelotsusetaotluse esitanud siseriiklik kohus kindlaks teha, millistest kriteeriumitest tuleb lähtuda tuvastamaks õlletarnelepingu kooskõla EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõikega 1. Punkti A neljandas

küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas need kriteeriumid on teistsugused juhul, kui õlletarnelepingus sisaldub ligipääsuklausel, mis selgesõnaliselt jätab õllemüüjale õiguse hankida kaupa teistest liikmesriikidest. Punktis B toodud küsimused puudutavad määruse nr 1984/83, eriti selle artiklite 6 ja 8, tõlgendamist. Küsimus punktis C käsitleb siseriikliku kohtu pädevust kohaldada EMÜ asutamislepingu artiklit 85 õlletarnelepingu suhtes, mis ei vasta määruses nr 1984/83 ette nähtud erandi tingimustele.

### **Õlletarnelepingute vastavus EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõikele 1**

10. Õlletarnelepingutega annab tarnija tavaliselt edasimüüjale mõningaid majanduslikke ja rahalisi soodustusi, näiteks soodsatel tingimustel laene, võimaldab ruumide üürimist õllemüügikoha pidamiseks ja varustab tehnilise sisseseade, mööbli ja muu varustusega, mis on vajalik joogikoha pidamiseks. Vastutasuks nende soodustuste eest kohustub edasimüüja tavaliselt hankima teatud aja jooksul lepingus nimetatud tooteid ainult tarnijalt. Selle ainuõigusliku ostukohustusega kaasneb tavaliselt keeld müüa tarnija renditud õllemüügikohas konkureerivaid tooteid.

11. Need lepingud toovad tarnija jaoks kaasa eelise, et teatud õllemüügikohad on tagatud, sest võttes arvesse ainuõiguslikku ostukohustust ja edasimüüjale kehtestatud konkurentsikeeldu, keskendub edasimüüja üksnes lepingu alusel saadud toodete turustamisele. Tarnelepingud loovad lisaks sellele edasimüüjaga koostöö, mis võimaldab tarnijal kavandada oma müüki lepingu kestvuse jooksul ning korraldada oma tootmist ja turustamist tõhusalt.

12. Õlletarnelepingutel on eeliseid ka edasimüüja jaoks, sest need võimaldavad tal pääseda õlle turustamise turule soodsatel tingimustel ja varustamistagatisega. Edasimüüja ja tarnija ühine huvi edendada lepinguliste toodete müüki tagab edasimüüjale ka tarnija abi toodete kvaliteedi tagamisel ja klientide teenindamisel.

13. Juhul kui sedasorti kokkulepete eesmärk ei ole piirata konkurentsi artikli 85 lõike 1 tähenduses, tuleb siiski kindlaks teha ega neil ei ole konkurentsi takistavat, piiravat või kahjustavat mõju.

14. Kohtuasjas C-23/67: SA Brasserie de Haecht v. Consorts Wilkin-Janssen (EKL 1967, lk 407) on Euroopa Kohus sedastanud, et niisuguse kokkuleppe mõjusid tuleb hinnata võttes arvesse majanduslikku ja õiguslikku olukorda, milles see on sõlmitud ja milles see võib teistega koos kaasa tuua kumulatiivse mõju konkurentstile. Sellest otsusest tuleneb ka, et kumulatiivne mõju, mille põhjustab mitu samasugust lepingut, on üks tegur teiste hulgas, mis aitab kindlaks teha, kas konkurentsi võimaliku takistamisega võidakse kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust.

15. Käesolevas kohtuasjas tuleb järelikult analüüsida, kuidas mõjutab õlletarneleping koos teiste sama tüüpi lepingutega liikmesriigi või teistest liikmesriikidest pärit konkurentide võimalusi pääseda õlletarbimisturule või suurendada seal oma turuosa, ning vastavalt selle mõju tarbijatele pakutavate toodete valikule.

16. Niisugune analüüs eeldab esiteks asjaomase kaubaturu määratlemist. Viimane määratakse kindlaks esiteks kõnealuse majandustegevuse alusel, milleks antud juhul on õlle müümine. Õlut müüvad nii jaemüüjad kui ka spetsiaalselt õlu müügiks ja tarbimiseks mõeldud õllemüüjad. Tarbija seisukohast erineb viimasena nimetatud sektor, mis hõlmab eelkõige õllemüügikohti ja restorane, jaemüügi sektorist seeläbi, et müük selleks spetsiaalselt mõeldud kohtades on seotud mitte ainult lihtsalt kauba ostmise, vaid ka teenuse tarbimisega, kusjuures õlle tarbimine õllemüügikohtades ei sõltu eriti majanduslikku laadi kaalutlustest. Õllemüügikohtades müümise niisugune spetsiifiline iseloom tuleneb asjaolust, et õllemüügikohad on kujundanud sellele sektorile omased turustamissüsteemid, mille tõttu on vaja spetsiaalset sisseseadet, ning selles sektoris küsitavad hinnad on tavaliselt kõrgemad jaemüügihindadest.

17. Sellest järeldub, et käesolevas kohtuasjas on viidatud kaubaturuks õlle õllemüügikohtades turustamise turg. Asjaolu, et kaks turustusvõrku kattuvad teataval määral, nimelt müük jaekaubanduses võimaldab uutel konkurentidel tutvustada oma kaubamärke ja kasutada oma mainet spetsiaalselt õlu müügiks ja tarbimiseks mõeldud kohtadesse pääsemiseks, ei mõjuta seda järeldust.

18. Teiseks on asjaomane kaubaturg piiritletud geograafilisest seisukohast. Selles osas tuleb märkida, et õlletarnelepingud sõlmitakse suures osas veel siseriiklikul tasandil. Sellest järelduvalt tuleb ühenduse konkurentsieeskirjade kohaldamisel võtta arvesse õlu müügiks ja tarbimiseks spetsiaalselt mõeldud kohtades õlle turustamise siseriikliku kaubaturgu.

19. Hindamaks, kas mitme õlletarnelepingu olemasolu takistab pääsu selliselt määratletud kaubaturule, tuleb vaadelda kõigi nende lepingute laadi ja ulatust. Need hõlmavad kõiki samasuguseid lepinguid, mis seovad mõne siseriikliku tootjaga suure arvu õllemüügikohti (18. märtsi 1970. aasta otsus kohtuasjas C-43/69: Brauerei A. Bilger Söhne GmbH v. Heinrich Jehle ja Marta Jehle, EKL 1970, lk 127). See, kuidas need lepinguvõrgud mõjutavad pääsu kaubaturule, sõltub eelkõige siseriiklike tootjatega sellisel viisil seotud õllemüügikohtade osakaalust võrreldes nende õllemüügikohtade osakaaluga, mis seotud ei ole, võetud kohustavate lepingute kestvusest, õllekogustest, mida kohustatakse ostma, samuti nende koguste osakaalust kohustustega mitte seotud edasimüüjate müüdavate koguste omast.

20. Samasuguste lepingute kogumi olemasolu, isegi kui see mõjutab pääsu kaubaturule märkimisväärselt, ei ole siiski iseenesest piisav alus järeldamiseks, et kõnealune kaubaturg on ligipääsmatu, kuivõrd see kogum lepinguid on majanduslikus ja õiguslikus kontekstis, milles lepingut tuleb hinnata, teiste hulgas ainult üheks teguriks (eespool nimetatud Brasserie de Haecht'i kohtuasi C-23/67). Teised tegurid, millega tuleb arvestada, on eelkõige need, millest see ligipääsuvõimalus veel sõltub.

21. Selles osas tuleb hinnata, kas uuel konkurendil on reaalne võimalus siseneda lepingute kogumisse, omandades juba turul tegutseva õlletehase koos selle õllemüügikohtade võrgustikuga, või avades uusi õllemüügikohti lepingute kogumist kõrvale hoida.. Selleks tuleb võtta arvesse äriühingute ja õllemüügikohtade omandamist puudutavaid õigusakte ja kokkuleppeid, samuti minimaalset õllemüügikohtade arvu, mis on vajalik turustussüsteemi tulutoovaks toimimiseks. Kaubaturul tegutsevate tootjatega mitte seotud

õlle hulгимüüjate olemasolu on samuti teguriks, mis võib hõlbustada uue tootja turule sisenemist, sest viimane võib enda õlle turustamisel kasutada nende hulгимüüjate poolt kasutatavat müügivõrgustikku.

22. Teiseks tuleb võtta arvesse tingimusi, milles konkurentsijõud asjaomasel turul toimivad. Selles osa tuleb teada mitte ainult turulolevate tootjate arvu ja suurust, vaid ka selle turu küllastatuse taset ja tarbijate lojaalsust olemasolevatele tootemarkidele, sest tavaliselt on raskem siseneda küllastunud turule, kus tarbijad on lojaalsed väikesele arvule suurtele tootjatele, kui kiiresti kasvavale turule, kus tegutseb ilma tugevate tootemarkideta suur hulk väikeseid tootjaid. Õllemüügi areng jaekaubanduses annab kasulikku teavet nõudmise arengu kohta ja on nõnda kogu õlleturu küllastatuse taseme näitaja. Selle arengu analüüs on peale selle oluline tarbijate tootemargi lojaalsuse hindamisel. Nimelt uute tootemarkidega tähistatud turustatavate õllemarkide müügi pidev kasv võib omistada nende tootemarkide omanikele maine, mida nad võivad ära kasutada õllemüügikohtade turule pääsemiseks.

23. Kui kõikide asjaomasel turul sõlmitud samasuguste lepingute ning kõnealuse lepingu majandusliku ja õigusliku konteksti muude tegurite analüüsi tulemusena on ilmne, et nende lepingute kumulatiivseks tagajärjeks ei ole turulepääsu sulgemine uutele kodumaistele ja välismaistele tootjatele, ei saa üksikud lepingud, mis moodustavad lepingute kogumi, kahjustada konkurentsi EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõike 1 tähenduses. Järelikult ei kohaldata nende suhtes selles õigusnormis ette nähtud keeldu.

24. Kui see analüüs näitab aga hoopis, et asjaomane kaubaturg on raskesti ligipääsetav, tuleb hinnata, mil määral aitavad asjaomase õlletehase sõlmitud lepingud kaasa kumulatiivsele mõjule, mida selles osas avaldavad kõik sellel turul sõlmitud samasugused lepingud. Ühenduse konkurentsieeskirjade kohaselt on turu sulgemise mõju eest vastutavad õlletehased sellele märkimisväärselt kaasa aidates. Õllebaaride sõlmitud õlletarnelepingute suhtes, mis mõjutavad kumulatiivse tagajärje saabumist ebaolulisel määral, ei kohaldata seetõttu artikli 85 lõikes 1 kehtestatud keeldu.

25. Et hinnata, kui palju aitavad õlletehase sõlmitud õlletarnelepingud kaasa eespool mainitud blokeerivale kumulatiivsele mõjule, tuleb võtta arvesse lepinguosaliste turupositsiooni. See positsioon ei sõltu ainult õlletehase turuosast ega kontsernist, kuhu ta võib kuuluda, vaid ka tema või tema grupiga seotud õllemüügikohtade osakaalust asjaomasel turul tegutsevate õllemüügikohtade koguarvust.

26. See, kui palju mõjutavad õlletehase sõlmitud üksiklepingud selle turu blokeerimist, sõltub lisaks nende kestvusest. Kui selle kestvus on ilmselt liiga pikk võrreldes asjaomasel turul tavaliselt sõlmitud õlletarnelepingute keskmise kestvusega, kuulub üksiklepingu artikli 85 lõike 1 kohaldamisalasse. Suhteliselt väikese turuosaga õlletehas, kes seob oma õllemüügikohad endaga paljudeks aastateks, võib nimelt turu sulgemisele kaasa aidata sama suurel määral kui õlletehas, kellel on suhteliselt tugev turupositsioon ja kellest on õllemüügikohtadel võimalik korrapäraselt lühikeste ajavahemike tagant eralduda.

27. Esimesele kolmele eelotsuse küsimusele tuleb sellest tulenevalt vastata, et õlletarneleping on EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõike 1 kohaselt keelatud, kui samaaegselt on täidetud kaks tingimust. Esiteks on oluline, et võttes arvesse vaidlusaluse

lepingu majanduslikku ja õiguslikku konteksti, oleks liikmesriigi õlle müügiks ja tarbimiseks ettenähtud kohtades õlle turustamise turg raskesti ligipääsetav konkurentidele, kes võiksid tahta sellele turule tulla või seal oma turuosa. Selle hindamisel, kas niisugune kaubaturg on tõesti raskesti ligipääsetav, on asjaolu, et vaidlusalune leping on sellel turul ainult üks leping samasuguste lepingute kogumis, mis avaldavad konkurentsile kumulatiivset mõju, paljude teiste hulgas vaid üheks teguriks. Teiseks eeltingimuseks on, et vaidlusalune leping aitaks märkimisväärselt kaasa blokeerivale mõjule, mille tekitavad kõik need lepingud oma majanduslikus ja õiguslikus kontekstis. See, kui palju mõju omab üksikleping, sõltub lepinguosaliste positsioonist asjaomasel turul, ja lepingu kestvusest.

### **Ligipääsuklausliga õlletarnelepingu vastavus artikli 85 lõikele 1**

28. Õlletarneleping, milles sisaldub ligipääsuklausel, erineb teistest tavalistest õlletarnelepingutest selle poolest, et lubab edasimüüjal osta teistest liikmesriikidest pärit õlut. Taoline ligipääs kitsendab teistest liikmesriikidest pärit õllemarkide kasuks konkurentsikeelu ulatust, mis on klassikalises õlletarnelepingus liidetud ainuõiguslikule ostukohustusele. Ligipääsuklausli ulatust tuleb hinnata, võttes arvesse selle sõnastust ning majanduslikku ja õiguslikku konteksti.

29. Mis puudutab klausli sõnastust, siis tuleb märkida, et kui käsitleda klauslit nii, et see lubab ainult edasimüüjal endal osta konkureerivaid õllemarke teistest liikmesriikidest, võimaldab see ainult väga piiratud ligipääsu. Liigipääsutase on seevastu suurem, kui see võimaldab edasimüüjal müüa ka neid õllemarke, mida on teistest liikmesriikidest importinud teised ettevõtjad.

30. Mis puudutab klausli majanduslikku ja õiguslikku konteksti, siis tuleb täheldada, et sellisel juhul kui, nagu ka käesolevas põhikohtuasjas, mõne muu klausliga nähakse ette kohustus osta minimaalne kogus selles lepingus nimetatud õllemarke, tuleb vaadelda, kui suur on see kogus võrreldes asjaomases õllemüügikohas tavaliselt müüdud õllekogusega. Kui ilmneb, et kohustuslik kogus on suhteliselt suur, ei ole ligipääsuklauslil majanduslikust seisukohast sisuliselt mõtet ja keeld müüa konkureerivaid õllemarke jõustub täiel määral, seda eelkõige siis, kui lepingu kohaselt peab minimaalsete koguste ostmise kohustuse rikkumise korral maksma leppetrahvi.

31. Kui ligipääsuklausli tõlgendus või lepingu klauslite spetsiifilise mõju hindamine tervikuna majanduslikus ja õiguslikus kontekstis näitab, et konkurentsikeelu kohaldamisala piiramine on lihtsalt hüpotetiline või majanduslikult mõttetu, tuleb seda lepingut käsitleda sarnaselt klassikalise õlletarnelepinguga. EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõike 1 alusel tuleb seda järelikult hinnata nagu õlletarnelepinguid üldiselt.

32. Kui ligipääsuklausel tagab kodumaisele või välismaisele teistest liikmesriikidest pärit õllemarkide tarnijale reaalse võimaluse varustada asjaomast õllemüügikohta, on positsioon teistsugune. Niisugust klauslit sisaldav õlletarneleping ei saa põhimõtteliselt kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust artikli 85 lõike 1 tähenduses, seega ei kuulu kohaldamisele ka selles õigusnormis ette nähtud keeld.

33. Oberlandesgericht'i neljandale küsimusele tuleb järelikult vastata, et õlletarneleping, mis võimaldab edasimüüjal osta teistest liikmesriikidest pärit õlut, ei kahjusta

riikidevahelist kaubandust tingimusel, et see luba tagab kodumaisele või välismaisele tarnijale reaalse võimaluse varustada seda edasimüüjat teistest liikmesriikidest pärit õllemarkidega.

### **Määruse nr 1984/83 artikli 6 lõike 1 tõlgendamine**

34. Viienda küsimusega tahab eelotsustetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas õlletarnelepingule on kohaldatav määruses nr 1984/83, eelkõige selle artikli 6 lõikes 1, ettenähtud grupierandi regulatsioon, kui edasimüüjale kehtestatud ainuõigusliku ostukohustuse esemeks olev tootevalik ei tulene lepingust endast, vaid sisaldub toodete loeteludes ja hinnakirjades, mille tarnija korrapäraste vaheaegade tagant koostab.

35. Määruses nr 1984/83 on ette nähtud spetsiaalsed eeskirjad õlletarnelepingute grupierandiks. Eeskirjad, mis erinevad ainuõiguslike ostukokkulepete suhtes kohaldatavatest üldnormidest, on sisalduvad selle määruse artiklites 6, 7 ja 8.

36. Selle määruse artikli 6 lõikest 1 tulenevalt on selge, et edasimüüja ainuõiguslik ostukohustus puudutab ainult kokkuleppes täpsustatud teatavaid õllemarke või kokkuleppes nimetatud teatavaid õllemarke ja teisi jooke. Selle täpsustamiskohustuse eesmärgiks on tarnijal ühepoolselt ainuõigusliku ostukohustuse ulatuse laiendamise takistamine. Õlletarneleping, mis viitab toodete osas, mille suhtes on kehtestatud ainuõiguslik ostukohustus, toodete loetelule, mida tarnija võib ühepoolselt muuta, ei vasta sellele nõudele ega ole niisiis kaitstud artikli 6 lõikega 1.

37. Järelikult tuleb viiendale eelotsuse küsimusele vastata, et määruse nr 1984/83 artikli 6 lõike 1 kohaldamise tingimused ei ole täidetud, kui joogid, mille suhtes on kehtestatud ainuõiguslik ostukohustus, ei ole loetletud lepingus endas, vaid tulenevad vastavalt kokkuleppele õlletehase ja selle tütarettevõtjate kehtivast hinnakirjast, mida aeg-ajalt muudetakse.

### **Määruse nr 1984/83 artikli 8 lõike 2 punkti b tõlgendamine**

38. Määruse nr 1984/83 artikli 8 lõike 2 punkt b sätestab muuhulgas, et kui õlletarnekokkulepe kehtib ruumide kohta, mida tarnija edasimüüjale üürib või edasimüüjale muul alusel kasutada annab, peab lepingu kohaselt olema edasimüüjal õigus hankida teistelt ettevõtetelt kokkuleppe alusel tarnitavaid jooke, v.a õlu, juhul kui kõnealused ettevõtjad pakuvad neid soodsamatel tingimustel ja kui tarnija neid tingimusi ei paku. Oma kuuenda küsimusega tahab eelotsuse esitanud kohus kindlaks teha, kas lepingu suhtes, mis ei vasta sellele nõudele, tervikuna ei kohaldata enam määruses ette nähtud grupierandit või jäetakse taolise vastuolu korral nimetatud õigusnormi kohaldamisalast välja üksnes lepingu klausel, mis keelab osta kolmandatelt ettevõtetelt muid jooke peale õlle.

39. Vastus sellele küsimusele tuleneb määruse nr 1984/83 artiklist 8. Artikli 8 lõige 1 sätestab selgesõnaliselt, grupierandit ei kohaldata õlletarnelepingutele juhul, kui mõned sätted piiravad edasimüüja tegevusvabadust ja kui lepingu kestvus on ülemäära pikk. Artikli 8 lõige 2 sisaldab erisätteid lepingutele, mis puudutavad jookide müügiks ja tarbimiseks ettenähtud ruumide üürimist või kasutusse andmist. Kui need tingimused ei ole

täidetud, ei kohaldata artikli 6 lõikes 1 ette nähtud grupierandit seetõttu õlletarnelepingutele tervikuna.

40. Siiski ei too asjaolu, et õlletarneleping ei vasta grupierandi tegemise tingimustele, kaasa tingimata kogu lepingu tühisust EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõike 1 alusel. Tühised on ainult need lepingu osad, mis on keelatud artikli 85 lõikega 1. Leping tervikuna on tühine ainult siis, kui need osad ei ole lepingust lahutatavad (kohtuasi C-56/65: Société Technique Minière (L.T.M.) v. Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.), EKL 1996, lk 235).

41. Lisaks tuleb märkida, et sellise lepingu, mida ei kaitsta grupierandi ette nägeva määrusega, pooled võivad alati taotleda komisjonilt üksikerandi tegemist või väita, et teistele lepinguliikidele erandeid ette nägevas määruses kehtestatud tingimused on täidetud (kohtuasi C-10/86: VAG France SA v. Établissements Magne SA, EKL 1986, lk 4071).

42. Kuuendale eelotsuse küsimusele tuleb seetõttu vastata, et määruses nr 1984/83 ette nähtud grupierandit ei kohaldata õlletarnelepingu suhtes, mille kohaselt tarnija annab üürile või muul viisil edasimüüja kasutusse õlle müügiks ja tarbimiseks mõeldud ruume ning mis sisaldab muude jookide kui õlu ostukohustust, kui see leping ei vasta nimetatud määruse artikli 8 lõike 2 punktis b kehtestatud nõudele.

### **Siseriikliku kohtu pädevus kohaldada artiklit 85 kokkuleppe suhtes, mida ei kaitsta erandit käsitleva määrusega**

43. Oma viimase küsimusega tahab eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kuidas ta peab ühenduse konkurentsieeskirjade seisukohast lähtudes hindama lepingut, mis ei vasta määruse nr 1984/83 kohaldamise tingimustele. See küsimus tõstatab üldise menetlusliku olemusega probleemi, mis puudutab komisjoni ja siseriiklike kohtute volitusi nende eeskirjade kohaldamisel.

44. Selles osas tuleb kõigepealt rõhutada, et komisjon vastutab ühenduse konkurentsipoliitika elluviimise ja suunamise eest. Komisjon teeb Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu ja Euroopa Kohtu järelevalve all üksikotsused vastavalt kehtivatele menetlusnormidele ja võtab vastu erandeid käsitlevaid määrusi. Selle ülesande täitmisel tuleb paratamatult anda keerulisi majanduslikke hinnanguid, eelkõige siis, kui on tarvis otsustada, kas leping kuulub artikli 85 lõike 3 kohaldamisalasse. Nõukogu 6. veebruari 1962. aasta määruse nr 17, mis on EMÜ asutamislepingu artiklite 85 ja 86 esimene rakendusmäärus, (EÜT 1962, 13, lk 204) artikli 9 lõike 1 järgi on komisjonil ainupädevus selle õigusnormi rakendamisel otsuseid vastu võtta.

45. Komisjonil ei ole seevastu ainupädevust artikli 85 lõike 1 ja artikli 86 kohaldamisel. Selles osas jagab ta oma pädevust siseriiklike kohtutega. Nagu Euroopa Kohus on täpsustanud kohtuasjas C-127/73: Belgische Radio en Televisie et Société Belge des Auteurs, Compositeurs et Editeurs v. SV SABAM et NV Fonior (EKL 1974, lk 51), on artikli 85 lõikel 1 ja artiklil 86 eraisikute vahelistes suhetes vahetu õigusmõju ning need tekitavad asjaomastele isikutele vahetult õigusi, mida liikmesriikide kohtud peavad kaitsma.

46. Samamoodi on erandeid käsitlevate määruste sätetega (kohtuasi C-63/75: SA Fonderies Roubaix Wattrelos v. Société Nouvelle des Fonderies A. Roux et Société des Fonderies JOT, EKL 1976, lk 111). Nende õigusnormide vahetu kohaldatavus ei saa siiski viia selleni, et siseriiklikud kohtud muudavad erandeid käsitlevate määruste kohaldamisala, laiendades seda lepingutele, mis nende kohaldamisalasse ei kuulu. Mis tahes taoline laiendamine kahjustaks sõltumata selle ulatusest komisjoni õigusloomepädevust.

47. Seega tuleb uurida sellise jaotatud pädevuse tagajärgi siseriiklike kohtute poolt ühenduse konkurentsieskirjade kohaldamisele. Selles osas tuleb võtta arvesse, et siseriiklikel kohtutel on risk langetada otsuseid, mis on vastuolus otsustega, mida tegi või mida kavandab komisjon artikli 85 lõike 1 ja artikli 86 ning samuti artikli 85 lõike 3 kohaldamisel. Niisugused vastuolulised otsused oleksid vastuolus õiguskindluse üldpõhimõttega ja neid tuleb seetõttu vältida juhul, kui siseriiklikud kohtud langetavad otsuseid lepingute või tavade osas, mille kohta komisjon järgnevalt otsuse teha võib.

48. Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei või siseriiklikud kohtud juhul, kui komisjon ei ole teinud otsust määruse nr 17 alusel, tunnistada enne 13. märtsi 1962, mil see määrus jõustus, eksisteerinuid lepinguid, millest on nõuetekohaselt teada antud, tühiseks (kohtuasi C-48/72: SA Brasserie de Haecht contre Wilkin-Janssen, EKL 1973, lk 77; kohtuasi C-59/77: Établissements A. De Bloos SPRL v. Société en Commandite par Actions Bouyer, EKL 1977, lk 2359). Need lepingud loetakse kehtivaks seni, kuni komisjon pole otsust teinud (otsus kohtuasjas C-99/79: SA Lancôme et Cosparfrance Nederland BV v. Etos BV et Albert Heyn Supermart BV, EKL 1980, lk 2511).

49. Põhikohtuasjas arutluse all olev leping sõlmiti 14. mail 1995 ning mitte ükski toimikus toodud tõend ei viita sellele, et see leping oleks enne 13. märtsi 1962 sõlmitud tüüplepingu täpne koopia ja sellest oleks nõuetekohaselt teavitatud (otsus kohtuasjas C-1/70: Parfums Marcel Rochas Vertriebs-GmbH v. Helmut Bitsch, EKL 1970, lk 515). Leping ei oleks seetõttu ka ajutiselt kehtiv. Hoolimata sellest, leidmaks tasakaalu vastuoluliste otsuste vältimise vajaduse ja siseriikliku kohtu kohustuse vahel langetada otsus menetlusosalise nõude osas tunnistada leping tühiseks, võib siseriiklik kohus võtta artikli 85 kohaldamisel siiski arvesse järgmisi kaalutlusi.

50. Kui artikli 85 lõike 1 kohaldamise tingimused ei ole ilmselgelt täidetud ning järelilikult on ebatõenäoline, et komisjon teeb teistsuguse otsuse, võib siseriiklik kohus jätkata menetlust ja teha otsus vaidlusaluse lepingu osas. Sama kehtib siis, kui lepingu vastuolu artikli 85 lõikega 1 on väljaspool kahtlust, ning võttes arvesse erandeid kehtestavaid määrusi ja komisjoni varasemaid otsuseid, ei saa lepingu kohta ühelgi juhul vastu võtta erandit tegevat otsust artikli 85 lõike 3 tähenduses.

51. Selles osas tuleb meeles pidada, et niisugust otsust saab langetada üksnes lepingu osas, millest teavitati või mis on teavitamiskohustusest vabastatud. Leping on määruse nr 17 artikli 4 lõike 2 järgi teavitamiskohustusest vabastatud, kui kõik selle osapooled on ühe liikmesriigi ettevõtted ning leping ei ole seotud liikmesriikidevahelise ekspordi ega

impordiga. Õlletarneleping võib vastata nendele tingimustele, isegi kui see on üheks osaks samasugustest lepingutest (eelpool viidatud Bilger v. Jehle kohtuasi).

52. Kui siseriiklik kohus tuvastab, et vaidlusalune leping vastab nendele formaalsetele nõuetele, ning leiab, lähtudes komisjoni reguleerimis- ja otsustamistavadest, et selle lepingu suhtes võib vastu võtta erandi tegeva otsuse, võib siseriiklik kohus otsustada menetluse peatada ja võtta vastavalt siseriiklikele menetlusnormidele tarvitusele esialgsed meetmed. Kohtuliku arutamise peatamine ja esialgsete meetmete tarvitusele võtmine tuleb kõne alla ka siis, kui artikli 85 lõike 1 ja artikli 86 kohaldamisel on oht the vastuolulisi otsuseid.

53. Selles kontekstis tuleb täpsustada, et siseriiklikul kohtul on alati võimalus küsida komisjonilt siseriiklike menetlusnormide piires ja alludes EMÜ asutamislepingu artiklile 214, millises seisukorras on menetlus, mis võidi selles institutsioonis algatada, ning kui tõenäoline on, et komisjon teeb määruse nr 17 alusel ametliku otsuse vaidlusaluse lepingu kohta. Siseriiklik kohus võib samadel tingimustel komisjoniga ühendust võtta siis, kui artikli 85 lõike 1 või artikli 86 kohaldamisel tekib teatavaid raskusi, saamaks majanduslikku ja õiguslikku informatsiooni, mida see institutsioon saab talle anda. Komisjon on nimelt EMÜ asutamislepingu artikli 5 järgi kohustatud tegema ausat koostööd liikmesriikide kohtuasutustega, kelle ülesanne on hoolitseda ühenduse õiguse kohaldamise ja järgimise eest siseriiklikus õigussüsteemis (määrus kohtuasjas C-2/88 Imm.: J. J. Zwartveld jt, EKL 1990, lk 3365, punkt 8).

54. Viimaseks, siseriiklik kohus võib igal juhul peatada kohtuliku arutamise ja esitada Euroopa Kohtule EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel eelotsusetaotluse.

55. Seetõttu tuleb Oberlandesgericht'i viimasele küsimusele vastata, et siseriiklik kohus ei või laiendada määruse nr 1984/83 kohaldamisala õlletarnelepingutele, mis ei vasta otseselt selles määruses sätestatud erandi tegemise tingimustele. Samuti ei või siseriiklik kohus kuulutada EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõiget 1 niisuguse lepingu suhtes kohaldamatuks sama õigusnormi lõike 3 järgi. Kohus võib siiski tunnistada lepingu tühiseks vastavalt artikli 85 lõikele 2, kui on jõudnud veendumusele, et lepingu suhtes ei saa vastu võtta erandit tegevat otsust artikli 85 lõike 3 järgi.

## **Kohtukulud**

56. Euroopa Kohtule märkusi esitanud Prantsuse valitsuse ja Euroopa Ühenduste Komisjoni kohtukulusid ei hüvitata. Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus liikmesriigi kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes

EUROOPA KOHUS,

vastates Oberlandesgericht Frankfurt'i 13. juuli 1989. aasta määrusega esitatud eelotsuse küsimustele, otsustab:

**1. Õlletarneleping on EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõike 1 kohaselt keelatud, kui samaaegselt on täidetud kaks tingimust. Esiteks on oluline, et võttes arvesse vaidlusaluse lepingu majanduslikku ja õiguslikku konteksti, oleks liikmesriigi õlle müügiks ja tarbimiseks ettenähtud kohtades õlle turustamise turg raskesti ligipääsetav konkurentidele, kes võiksid tahta sellele kaubaturule tulla või seal turuosa saada. Selle hindamisel, kas niisugune kaubaturg on tõesti raskesti ligipääsetav, on asjaolu, et vaidlusalune leping on sellel turul ainult üks leping samasuguste lepingute kogumis, mis avaldavad konkurentsile kumulatiivset mõju, paljude teiste hulgas vaid üheks teguriks. Teiseks eeltingimuseks on, et vaidlusalune leping aitaks märkimisväärselt kaasa blokeerivale mõjule, mille tekitavad kõik need lepingud oma majanduslikus ja õiguslikus kontekstis. See, kui palju mõju omab üksikleping, sõltub lepinguosaliste positsioonist asjaomasel turul, ja lepingu kestvusest.**

**2. Õlletarneleping, mis võimaldab edasimüüjal osta teistest liikmesriikidest pärit õlut, ei kahjusta riikidevahelist kaubandust tingimusel, et see luba tagab kodumaisele või välismaisele tarnijale reaalse võimaluse varustada seda edasimüüjat teistest liikmesriikidest pärit õllemarkidega.**

**3. Komisjoni 22. juuni 1983. aasta määruse (EMÜ) nr 1984/83 (asutamislepingu artikli 85 lõike 3 kohaldamise kohta ainuõigusliku ostukokkuleppe liikide suhtes) artikli 6 lõike 1 kohaldamise tingimused ei ole täidetud, kui joogid, mille suhtes on kehtestatud ainuõiguslik ostukohustus, ei ole loetletud lepingus endas, vaid tulenevad vastavalt kokkuleppele õlletehase ja selle tütarettevõtjate kehtivast hinnakirjast, mida aeg-ajalt muudetakse.**

**4. Määruses nr 1984/83 ette nähtud grupierandit ei kohaldata õlletarnelepingu suhtes, mille kohaselt tarnija annab üürile või muul viisil edasimüüja kasutusse õlle müügiks ja tarbimiseks mõeldud ruume ning mis sisaldab muude jookide kui õlu ostukohustust, kui see leping ei vasta nimetatud määruse artikli 8 lõike 2 punktis b kehtestatud nõudele.**

**5. Siseriiklik kohus ei või laiendada määruse nr 1984/83 kohaldamisala õlletarnelepingutele, mis ei vasta otseselt selles määruses sätestatud erandi tegemise tingimustele. Samuti ei või siseriiklik kohus kuulutada EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõiget 1 niisuguse lepingu suhtes kohaldamatuks sama õigusnormi lõike 3 järgi. Kohus võib siiski tunnistada lepingu tühiseks vastavalt artikli 85 lõikele 2, kui on jõudnud veendumusele, et lepingu suhtes ei saa vastu võtta erandit tegevat otsust artikli 85 lõike 3 järgi.**

Due

Mancini

O'Higgins

Moitinho de Almeida

Díez de Velasco

Schockweiler

Grévisse

Zuleeg

Kapteyn

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 28. veebruaril 1991. aastal Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

J. G. Giraud

O. Due